

ATT SÄTTA MEDELKLASSENS PROBLEM UNDER DEBATT

Samtidspolitik, etik och klassmedvetande
i Sara Kadefors *Fågelbovägen 32*

av Åsa Arping

Hon har aldrig förstått varför man ska ha barn om man ska betala någon annan för att passa dem. Och när det gäller städningen ska man kunna ta hand om sin egen skit. På det sättet är hon uppfostrad: man klarar sig själv. Därför har hon aldrig köpt det som kallas *hushållsnära tjänster*.¹

Huvudkaraktären Karin i Sara Kadefors roman *Fågelbovägen 32* (2006) närmast personifierar dagens engagerade och stressade medelklasskvinna – mitt i livet, karriären, familjevardagen. Och mitt i samtidsdebatten. Svart städhjälp, flyktingfrågan, otrohet och karriärhunger kontra föräldraengagemang är bara några av de dagspolitiskt brännande frågor romanen behandlar. Karin vill göra allting rätt, men de enorma krav hon ställer både på sig själv och på sin omgivning är svåra, kanske rent av omöjliga, att leva upp till. Det krävs ett sammanbrott för att Karin ska inse att hon trots allt inte är mer än mänsklig.

Kanske ställer en berättelse som denna också ett slags diagnos på vårt samhälle? Hur går de allt starkare idealen kring individuellt självförverkligande ihop med de likaledes kraftfulla normer och förväntningar som formuleras i den offentliga debatten kring engagemang för familj såväl som för globala problem? Det här är frågor som debatteras flitigt, i skön- och facklitteratur, i filmer, i tidningarnas rådgivningsspalter, på debattsidor och nätsajter. Och över denna diskurs vilar ett starkt etiskt drag med både individualistiska och kollektiva anspråk – talet om en ideal tillvaro handlar

både om att ”unna sig” för egen del och om att samtidigt vara en medveten medborgare som handlar närproducerat, klimatkompenserar och hänger med i den senaste världspolitiska utvecklingen.

Det talas allt oftare om en ny klassmedvetenhet i kulturanalysen. Men när frågan behandlas rör det sig i de flesta fall om arbetarklass, i några om överklass. Varför är det så tyst om medelklassen? Är det för att mellanskikten dominerar den offentliga debatten och inte förmår granska sig själva? Eller är vissa normer och livsstilsval så naturaliserade att vi inte längre ser dem som klassbetingade?

Ändå behöver vi alltså inte gå särskilt långt för att möta diskussioner kring traditionella medelklassfrågor, där självförverkligande och individualism ställs mot solidaritet och samhällsansvar. Att debatten nått ut brett syns inte minst i olika populärkulturella sammanhang, där den gärna behandlas i satirens form. Fredrik Lindströms och Henrik Schyfferts krogshow *Ljust och fräscht* (2011) granskar inredningens oproportionerligt stora plats i den moderna storstadsmänniskans identitetsbygge.² Komediserien *Solsidan*, som gått i två säsonger på TV4, skildrar två par i yngre medelåldern i brackig Stockholmsförort och deras ständiga prestigekamp.³ Jan och Maria Berglins seriestrippar i *Svenska Dagbladet*, senast utgivna i *Bronto Berglin. Samlade serier av Jan & Maria Berglin 1999–2008* (2011) tar fortlöpande pulsen på sin stressade och status-

sökande samtid.⁴ På nätet delger bloggar som ”Söderpappa” sina tankar kring surdegsbak och lattehak.⁵ Självhjälpslitteraturen och livsstilsmagasinen behandlar och riktar sig med få undantag till samma målgrupp om än med andra tonfall. Trädgård, heminredning, mat och hälsa ur ett medelklassperspektiv tar allt större plats i både tv, tidskriftshyllor och förlagsutgivning.

Borgerlig litteratur?

Men hur är det med skönlitteraturen? Finns det en borgerlig litteratur? frågar sig Johan Svedjedal, den svenska litteratursociologins centralgestalt, i en artikel med samma namn från 1998.⁶ Han konstaterar att termen kan te sig litteraturhistoriskt sliten, knuten framför allt till 1700- och 1800-talen, vars framväxande medelklass ofta har tillskrivits en central roll i den moderna romanens genombrott i Västeuropa. I Ian Watts klassiska studie *The Rise of the Novel* (1957) fick författarna Defoe, Richardson och Fielding representera både sin samtids nya (manligt) individualistiska borgerlighet och den framväxande romanens ”formella realism”.⁷ Nancy Armstrong har senare (1987) påpekat att det snarare var kvinnliga författare som var den borgerliga livsstilens främsta formgivare.⁸ Det var framför allt i familjeromanens form, i vardagsskildringen, i det ”lilla” och till synes politiskt neutrala livet som slaget om romanens prestige och om samtidens livsideal utkämpades.

På svensk botten undersökte Victor Svanberg redan på 1940-talet i *Medelklassrealism* samma romantradition ur ett socialhistoriskt och litteratursociologiskt perspektiv. Han spårade den bakåt åtminstone till Fredrika Bremers 1830-talsverk och konstaterade att ”medelklassen [gjorde] sin litterära insats genom att beskriva vad som mest sysselsatte den: strävan att grunda en självständig existens på måttligt penningförvärv”.⁹ Svanberg såg också en annan central fokusförskjutning: ”Inte af-

färlivet utan privatlivet ställdes först i intressets blickpunkt”.¹⁰ Den borgerliga romanens koordinater har fortsatt att ritas upp mellan familje- och arbetsliv i sina försök att fånga och formulera sin tids stora individuella livsfrågor. Synligheten har växlat, med höjdpunkter i den skandinaviska genombrottslitteraturen på 1880-talet och under 1910-, 30- och 70-talen. Under det sist nämnda decenniet hamnade samlevnadsdiskursen på ett helt annat sätt än tidigare i centrum av den offentliga diskussionen. Ändringar i äktenskapsbalken gjorde det lättare att skiljas och 1975 liberaliserades abortlagstiftningen. Relationslivet intimiserades samtidigt som det diskuterades i allt fler offentliga fora och media – i ”bekännelselitteratur”, tidningarnas rådgivningsspalter och i banbrytande tv-serier som Ingmar Bergmans *Scener ur ett äktenskap* (1973/74).

Genom hela den här traditionen löper en övergripande fråga: hur ska vi kunna leva ett fullvärdigt liv som frigjorda, lyckliga (och lyckade) och ansvarstagande människor? Den rymmer en tydligt etisk, moralisk för att inte säga *didaktisk* aspekt. Det här är litteratur som granskar samhället, men knappast med några anspråk på objektivitet. Tvärtom är perspektivet i hög grad subjektivt, men i den individualistiska utgångspunkten finns samtidigt en starkt kollektiv appell, en strävan efter receptet för ”det goda livet”, som något för alla att sträva efter.

Aktiverat klassmedvetande

Men varför är det så tyst om borgerlig litteratur idag? Kanske, frågar sig Johan Svedjedal i sin tidigare nämnda artikel, är begreppet, såsom det har brukat användas, alltför brett. Att göra det produktivt kräver, menar han, att vi försöker ”placera verken socialt och sedan undersöka deras idévärldar, de ideologier eller mentaliteter som de bär på”. Svedjedal konstaterar att en hel del fiktionsprosa skrivs om och av personer som kan sägas tillhöra med-

elklassen, i vid mening. Men av denna litteratur innehåller endast en liten del "element av aktiverat klassmedvetande", där "borgerligheten (eller medelklassen) reflekterar över sig själv som sådan". Även om merparten av den här typen av skönlitteratur är vad vi med Svedjedal skulle kalla "närblind", alltså omedveten om sin egen klassposition, finns en del verk där "den sociala tillhörigheten inte bara är miljön, utan en del av själva ämnet".

I Sverige fick den offentliga diskussionen kring medelklassens livsstil och konsumtionsmönster förnyad aktualitet i samband med den så kallade väskdebatten som drog igång våren 2007, efter en konsumtionskritisk krönikan i *Dagens Nyheter* av Nina Björk och Sissela Lindbloms satiriska roman *De skamlösa*.¹¹ Därefter har en rad romaner som skulle kunna sägas innehålla just "element av aktiverat klassmedvetande" publicerats, romaner som kretsar kring olika typer av maktrelationer i arbets- och familjeliv, som Helena von Zweibergks *Ur vulkanens mun* (2008), Hans Koppels (pseud.) *Vi i villa* (2008), Johan Klings *Människor helt utan betydelse* (2009) och Erik Helmersons *Den onödige mannen* (2011), för att bara nämna några exempel.¹²

Det är, menar jag, hög tid att läsa även den här litteraturen ur ett samhällspolitiskt perspektiv. Vad säger den och hur talar den om tillståndet i ett samtida Sverige? I mitt paper utgår jag alltså från Sara Kadefors roman *Fågelbovägen 32* och hur den behandlar några av de etiska och existentiella val och motstridiga krav som romanens huvudkaraktär, Karin, ställs inför. Jag kommer framför allt att uppmärksamma vad den skiftande fokaliseringen innebär i skildringen av Karin, och jag kommer med hjälp av begreppet *respektabilitet* att beröra samma karaktärs agerande ur ett klasskritiskt perspektiv.

Karin är en framgångsrik och engagerad yrkeskvinna, en duktig gynekolog som aspirerar på en kommande överläkartzjänst. Dess-

utom driver hon ideellt tillsammans med några kolleger en hemlig klinik för papperslösa flyktingar i en förortslägenhet och har vid flera tillfällen tjänstgjort som kvinnoläkare i Afrika. Hon lever i ett jämställt förhållande med Jens, som gör akademisk karriär och har erbjudits en gästprofessur i Köpenhamn. De bor i en välmående villaförort, har två barn, trettonåriga Albin och tioåriga Julia, två bilar och sommarstuga. Karin ställer skyhöga krav på sig själv, hon ska visa framfötterna som kirurg vid operationsbordet, vara empatisk och professionell i kontakten med patienter och medarbetare på avdelningen och på den hemliga förortskliniken, och hemma vill hon vara en bullbakande, inkännande mamma och en jämställd livskamrat. Karins prestationskrav framkallar ständiga skuld känslor, stressen gör henne otålig och föga lyhörd för omgivningens behov. Hennes kontakt med barnen är bristfällig och relationen med Jens präglas av jakt på millimeterrättvisa. Hon hetsar kollegerna på den hemliga kliniken, genom att ständigt driva på för att öka öppetiderna.

Under en av sina kvällstjänstgöringar möter Karin en ung, moldavisk kvinna, Katerina, som dragit på sig lunginflammation genom att sova i en kall källare hos en svensk familj, som läser in henne och låter henne slava för svältlön. Det står redan från början klart att Katerina inte betar sig enligt den gängse mallen: "Katerina går förbi Karin in i mottagningsrummet som om det var hon som förde befäl." (s. 20). Utan att tänka efter bjuder Karin in den unga kvinnan att tillfriskna och vila upp sig i förortsvillans gästrum. När Katerina väl känner sig bättre börjar hon städa, laga mat och ta hand om barnen när Karin och Jens jobbar, för att kunna skicka hem pengar till sin utblottade familj. Plötsligt har Karin blivit precis som de välbeställda grannar hon föraktar, en "medelklasskärning" med svart städhjälp. Relationen till Katerina blir också alltmer spänd och komplicerad. Karin är nyfiken på Katerinas förflutna och känner starkt

för de två små barn hon tvingats lämna kvar i Moldavien. Hon vill verkligen *hjälpa*, å andra sidan blir hon svartsjuk på ”den andras” (!) fantastiska matlagning, ungdomliga skönhet och hennes fina kontakt med Jens, barnen och Karins väninna Isabel. Katerina vill å sin sida inte ha Karins ”hjälp”, hon vägrar inta offerrollen och håller hårt på sin integritet. Katerina rubbar Karins cirklar och tvingar henne efter hand att omvärdera sin inställning både till makt, karriär, föräldraskap och den egna klassidentiteten.

Skiftande berättarperspektiv

Det som slog mig första gången jag läste *Fågelbovägen 32* var de tvära känslomässiga kasten hos Karin. Hennes känsloliv pendlar mellan skuld och vad jag närmast skulle vilja kalla för hybris, mellan stark empati och rå cynism. Å ena sidan uttrycker hon ett vagt och stundtals närmast pliktskyldigt dåligt samvete – för att hon lämnat storstan för välmående villaförort, för att hon älskar att köra bil (trots att hon demonstrerat mot en bilfri innerstad), för att hon inte är riktigt närvarande som förälder – å andra sidan ger hon uttryck för en mycket hög självuppfattning. Karin vill klara av allting själv och räcka till på alla områden och hon får en kick när hon lyckas uppfylla sina egna och andras högt ställda förväntningar. Men hon är knappast intresserad av att verka i det tysta, tvärtom är hon mån om att hennes godhet och engagemang verkligen ska *synas*. Hon suger i sig den äldre läkarkollegan Kajs beröm för hennes engagemang i den hemliga mottagningen och speglar sig i patienternas tacksamma blickar: ”En kort sekund ser hon vad Suzan ser: en ängel (s. 7). Men det är också uppenbart att hon inser det problematiska med sådana känslor: ”Det är fel, hon vet att det är fel, men känslan av tillfredsställelse är ingenting annat än oemotståndlig.” (ibid.) Karin förefaller överhuvudtaget högst medveten om sina svagheter, som när hon i följande

passage reflekterar kring varför hon trivs så bra på flyktingkliniken att hon knappt märker mögellukten och den flagnande målarfärgen:

Det hon utträttar här känns förstås nödvändigt rent moraliskt, men det är också något med det hemliga och förbjudna som attraherar henne och den påtagliga känslan av på liv och död. Kanske har förortskliniken blivit ett substitut för Afrika. Förr räckte det att åka ner och arbeta några månader för att få behovet tillfredsställt, *behovet* som man inte talar högt om, särskilt inte inför engagerade kollegor. Att tragiska människooden blir till något så ytligt som spänning i hennes svenska vardag låter inte bra. (s. 8)

Redan här, i romanens inledning, är det skiftande berättarperspektivet tydligt, hur Karins funderingar flätas in i det överordnade (heterodiegetiska) tredjepersonsberättandet. Läsaren kan närmast höra henne ”tänka högt” i ett slags *fri indirekt diskurs* (”känns förstås nödvändigt rent moraliskt”, ”Kanske har förortskliniken blivit ett substitut”). Karin reflekterar kring sina egna tankar och känslor och värderar dem (”låter inte bra”). Men vi får inte bara ta del av hennes funderingar, invävda är också berättarinstansens inskjutna, ofta kritiska kommentarer:

Hon hämtar Julia på fritis för att hon har lovat. I kapprummet hejar hon glatt på de andra föräldrarna, som om det verkligen var viktigt för henne att de såg att hon var där. Hon är också mer än nödvändigt trevlig mot fritispersonalen, allt för att kompensera tidigare frånvaro. En ur personalen frågar vems mamma hon är, vilket man visserligen skulle kunna ta som ett nederlag, men det kan lika gärna vara hans fel. Det är inte utan att han ser lite korkad ut. (s. 25)

Vem talar och tänker här? Fokaliseringen växlar, vilket gör att Karins bevekelsegrunder hela tiden ifrågasätts, av henne själv såväl som av berättarinstansen. I passager som denna blir

det tydligt hur även den senare noterar och värderar Karins prestationskrav. Hon hämtar på fritis ”för att hon lovat” och hejar glatt ”som om det verkligen var viktigt för henne att de såg att hon var där”. Den första kommentaren är förhållandevis saklig och kan mycket väl härröra från Karins egna tankar, även om den inte direkt visar fram henne som en engagerad förälder, utan snarare pekar på hennes rättvisepatos – att hon är en person som håller sina löften. Den andra kommentaren måste däremot betraktas som ett inskott från berättarinstansen, och det som förmedlas här är ett intryck av att Karin till varje pris vill hålla skenet uppe. På samma sätt kan ”mer än nödvändigt trevlig” och ”allt för att kompensera tidigare frånvaro” kopplas till en ironisk berättarhållning, innan diskursen återigen glider över till Karins tankar kring personalen som inte känner igen henne: ”Det är inte utan att han ser lite korkad ut”.

Det vi får följa i romanen är olika scener i Karins vardag, på jobbet och hemma, där hennes agerande ständigt utvärderas på det här sättet. Inledningsvis tycks hon ha en stark etisk kompass. Den annalkande krisen ytrar sig genom att hennes omdöme sviktar. Den inledningsvis aktiva berättarinstansen träder efter hand också tillbaka alltmer och ersätts av Karins ”egna” tankar om sig själv. Hennes väg från framgångsrik och självsäker till osäker, rädd och utarbetad går att följa genom dessa tankar och kommentarer, där allt större utrymme upptas av Karins spekulationer kring vad andra tycker och tänker om henne: ”Kanske pratar Katerina med sina vänner om henne. Kanske jämför de sinsemellan sina arbetsgivare. Frågan är om Katerina säger ’bitch’ om henne, eller till och med ’fitta’. Förmodligen säger hon att det är tragiskt att behöva jobba så mycket när man har barn.” (s. 270)

Just den här tanketråden blottar Karins främsta dilemma – hur ska hon klara av att prestera maximalt på jobbet och samtidigt vara en bra mamma? Det är också inom de

traditionellt kvinnliga omsorgsområdena som Karin framför allt synas – och misslyckas. Vi får i scen efter scen följa hur hon fallerar i relation till personer som är beroende av hennes välvilja. Hon är spydig mot sina barn och glömmar att baka bullar till klassbasaren, hon är högdragen gentemot underordnade på jobbet, lyssnar dåligt på patienterna och driver ett alltmer nyckfullt maktspel mot Katerina. Hon börjar dricka för mycket, är otrogen och misstänker utan egentlig grund att Katerina och Jens inlett ett förhållande. Trots uppenbara ansträngningar misslyckas hon dessutom gång på gång med sin matlagning. Laxen blir torr, osten i fonduegrytan stelnar, bechamelsåsen klumpar sig och potatisgratängen blir för salt – alltsammans tydliga bilder för den press Karin känner att visa sig duglig även på hemmaplan. I en effektfull passage kolliderar hennes livsvärldar, när hon under en av sina kvällspass på flyktingkliniken inte förmår ta in den hjälpsökande patientens hjärtskärande berättelse, eftersom hennes tankar upptas av planerna för morgondagens tjejmiddag:

På kvällen såg han ett teveprogram där de visade ett foto på honom och det visade sig att han var efterlyst. Det var då han insåg att han måste gömma sig. Hon borde göra creme brûlée. Men hon har hört att det är svårt och man måste ha särskilda efterrättskålar som förmodligen saknas bland hennes porslin. Flera av hans vänner fick tio års fängelse. När han berättar drar han en djup suck. Det gör hon också, inombords, när hon tänker på det urmodiga, gamla porslinet. Det skulle inte förvåna henne om Elinor och Gunilla skulle tänka saker om henne, att Karin inte har köpt nytt porslin sedan de var hemjudna till henne sist, för flera år sedan. (s. 201f.)

Även den här scenen avslutas med att Karin synar sig själv utifrån: ”Hur kan hon sitta och tänka på en middag när desperata människor är i behov av hjälp och stöd? Hon slår sig själv på kinderna. Hårt. Hårdare. Hårdast.” (s. 202)

Jakten på respektabilitet

Medelklasslivsstilen i berättelser som denna handlar, vill jag hävda, i hög grad om en jakt på *respektabilitet*. Under senare år är det framför allt den brittiska sociologen Beverley Skeggs som lanserat begreppet i ett försök att återinföra klass i feministisk teori och kulturteori, som ett kodord framför allt för arbetarklassens försök att "passera", försök dömda att misslyckas eftersom de snarare just genom sin ihärdighet avslöjar låg status.¹³ Skeggs anknyter till Finch (1993), som visat hur kategorin "arbetarklass" under 1800-talet uppstod ur medelklassens försök att skapa distans till definierbara "andra" – i så måtto var det alltså fråga om en *moralisk* kategori, där det i första hand var kvinnor som observerades och bedömdes, i hur de skötte sig som hustrur och mödrar, hur de tog ansvar för sina barn, hur de behärskade sin sexualitet, och så vidare.¹⁴ Genom att definiera och klassificera arbetarklass utifrån sina egna behov, med familjelivet som centrum, formulerade också medelklassen sig själv. Klass är, menar Skeggs, "en diskursiv, historiskt specifik konstruktion, en produkt av medelklassens politiska konsolidering, och den innehåller inslag av fantasi och projektion".¹⁵

Det jag utifrån mitt intresse för samtidens medelklasskildringar ser ett behov av, är en tydligare granskning även av dagens medelklass och dess ideal – hur konstrueras de och utifrån vilka normer? Jag vill hävda att respektabilitet även för medelklassen handlar om en strävan efter att accepteras som tillhörig, även om det sker utifrån andra, starkt individualistiska parametrar. Det viktigaste här är inte att göra rätt för sig, vara "hel och ren" och hålla snyggt hemma – de klassiska arbetaridealerna – utan snarare att vara politiskt och socialt "medveten", att kunna stå för sina livsval och att ta ansvar för sin egen lycka och framgång. Det rör sig om en statusjakt som inte har samma omedelbara ekonomiska genomslag, även om konsumtionsval är fortsatt viktiga (fram-

för allt ur en etisk aspekt), utan det handlar snarare om ett förmerande av ett i bourdieusk mening *kulturellt* och *symboliskt kapital*.¹⁶ Detta kapital omsätts både i en klassintern statusjakt men också i en strävan att skilja ut sig från vad man betraktar som avarter och överdrifter i över- och arbetarklassens respektive levnadssätt. Sett ur det perspektivet är det ingen slump att borgerliga berättelser så ofta varit just sedeskildringar. Den medelklass som formerades och formulerades i Sverige i mitten på 1800-talet, starkt influerad av motsvarande strömningar i England, tog på sig ett slags dubbel grindväktarroll, mot både aristokratins måttlöshet och proletariatets, "massans", normlöshet. I väsentliga drag har medelklassens upprätthållande av en sådan "mellanposition" bibehållits, men i takt med att klassens position och utbredning stärkts, har den här uppgiften förskjutits till ett mer övergripande renhållningsarbete, där den riktats mot olika sedliga övertramp som otrohet, egoism, överdriven konsumtion, missbruk, etcetera.

Ett mätande av ideal och antipatier

Karin är inte bara utsatt för den här typen av granskning, utan deltar själv i den. Hennes blick på andra, inte minst kvinnor, är sträng och dömande. Lika sträng är hon mot sig själv. När hon ser grannparet mittemot vinka ivrigt till henne utanför fönstret, är det tydligt att hon inte riktigt tillåter sig själv, eller någon annan, att uttrycka ohämmad lycka, i en sådan excess ligger något närmast skandalöst:

Hon måste vända sig bort. Hon känner sig illamående. Det är inte för att de hämningslöst strör pengar omkring sig eller för att de förstör estetiken i området med sin fula carport, inte heller för deras ohämmade skryt om allt från sitt perfekta barn till nya erövringar på jobbet. Det är för deras oförställda, genuina glädje över att ha fått det så bra. För deras skamlösa lycka. (s. 28)

Hos Karin är strävan efter respektabilitet synlig på flera olika plan, där de extrema polerna utgörs av å ena sidan de välbeställda granarna mittemot och föräldrarna till barnens kompisar, och å den andra av Katerina och hennes familj samt övriga patienter på den hemliga mottagningen. Det är i förhållande till dessa och till kolleger på jobbet och gamla studiekamrater på läkarlinjen som Karin mäter upp och reflekterar kring sina egna ideal och antipatier. Hennes oro inför sonens val av sport är exempelvis tydligt klasskodad. När Albin vill börja träna hockey tycker Karin att det ”verkar [...] vara en sport för dom allt annat än smarta killarna. Hon vill inte ha en son som umgås med idioter” (s. 14) och hans spirande intresse för golf kan hon inte heller anamma: ”Hon har visserligen bara väntat på att han ska börja påverkas av de andra ungarna i området, men någonstans trodde hon att faran var över.” (s. 13) Sonen i sin tur genomskådar henne: ”Du vill inte ha ett barn som spelar hockey. Det passar inte in i din värld.” (s. 15)

Ibland överskrider Karin själv respektabilitets gränser, som när hon vid en vistelse i sommarstugan tar med barnen till stormarknaden och i ett desperat försök att upprätta kontakt låter dem handla vad de vill, ett tilltag som genast får sin kommentar – ”Ni får handla allting idag. Kan vi inte bara bestämma det? utbrister hon *som en tokrolig mamma i en film.*” (s. 334, min kurs.) Vid kassan reagerar även omgivningen: ”De präktiga föräldrarnas barn stirrar avundsjukt ner i deras vagnar fyllda med onödigheter och Karin får en blick från kvinnan som är minst sagt fördömande.” (s. 335)

Det är en sträng världsbild som tonar fram. Karin omger sig med en stark moral, men det står också klart att hennes tillvaro präglas av motstridiga krav, i botten på hennes problematik ligger det klassiska kvinnliga dubbelarbetet. Och även om *Fågelbovägen 32* i många stycken ter sig väldigt ”svensk”, tätt knuten

till välfärdssamhällets underliggande rättvisenormer, går de olika problemområden den behandlar att koppla även till samtida samhällsfrågor med global vidd, som trafficking, arbetsmiljöfrågor, konsumtion och klimat.

Sitt etiska grundproblem, de praktiska gränserna för människans godhet, delar *Fågelbovägen 32* med en rad andra verk, liksom utvecklingskurvan – från *feel bad* till *feel good*. Den kan också synas härberga ett tämligen enkelt recept på lycka och självtillfredsställelse. När Karin väl sänker garden och lättar på prestige tycks resten lösa sig mer eller mindre av sig självt. Till och med matlagningen. Samma Katerina vars närvaro bidragit till att utlösa krisen blir också en viktig del i dess lösning. Den unga kvinna som Karin ville ”hjälpa” för att få känna sig som en god människa, blir också den som hjälper Karin att få perspektiv på tillvaron. Det hela slutar med att de båda befinner sig på flygplatsen, på väg till ett besök i Katerinas forna hem i Moldavien.

Ändå är det här en roman som förmår rucka på invanda föreställningar om godhet, lycka, vänskap, normalitet och makt. Genom Karins exempel granskas den moderna, upplysta medelklassmänniskans etiska projekt, som visar sig rymma en komplex härva av falska, egoistiska ideal och en djupt känd längtan efter samhörighet. Som jag har försökt visa ligger en viktig förklaring till romanens förmåga att belysa den här problematiken ur flera olika synvinklar i det skiftande berättarperspektivet, som gör att läsaren inte bara får följa Karins tankar om andra och sig själv, utan också ta del av berättarinstansens inskjutna kritiska kommentarer. Med hjälp av begreppet respektabilitet har jag också velat peka på hur romanen synliggör några av de centrala mekanismerna i den moderna medelklassens normativa identitetsskapande. Här finns många inslag som inbjuder till igenkänning men också, vill jag hävda, en tydligt kritisk potential.

Det vore givande att gå djupare in i hur *Fågel-*

bovägen 32, i likhet med en hel rad andra skandinaviska borgerliga romaner under 2000-talet, förhållit sig till de kritiska analyser som präglat samhällsdebatten vid samma tid, formulerade inte minst av sociologer som Pierre Bourdieu, Manuel Castells, Zygmunt Bauman, Anthony Giddens, Slavoj Žižek och den tidigare nämnda Beverley Skeggs.¹⁷ Det vore också värt att återknyta till Nancy Armstrongs iakttagelse att det framför allt var de kvinnliga romanförfattarna som formgav den borgerliga livsstilen under 1700- och 1800-talen. I en tid när andra medier övertagit romanens tidigare rådgivande roll är det spännande att undersöka vilka anspråk dagens skönlitterära samtidsskildringar har på att tolka och förändra samhället, och hur dessa ambitioner påverkar såväl formspråk som tematik.

Noter

- 1 Sara Kadefors, *Fågelbovägen 32*, Stockholm: Pocketförlaget 2010 (2006), s. 60. Sidangivelserna som fortsättningsvis följer direkt efter citaten är alltså hämtade ur pocketutgåvan från 2010.
- 2 *Ljust och fräsch* av och med Fredrik Lindström och Henrik Schyffert (premiär på Berns Salonger 28 januari 2011).
- 3 *Solsidan*, komediserie sänd i TV4 från januari 2010, skapad av Felix Herngren, Ulf Kvensler, Jacón Seth Fransson och Pontus Edgren. Producent: Kerstin Andersson, Jarowskij.
- 4 Jan och Maria Berglin, *Bronto Berglin. Samlade serier av Jan & Maria Berglin 1999–2008*, Stockholm: Ordfront, 2011.
- 5 "Söderpappa. En söderpappas funderingar", <http://soderpappa.se/index.html>
- 6 Johan Svedjedal, "Finns det en borgerlig litteratur?", Smedjan.com 1998-06-02.
- 7 Ian Watt, *The Rise of the Novel. Studies in Defoe, Richardson, and Fielding*, Berkeley CA: University of California Press, 1957.
- 8 Nancy Armstrong, *Desire and Domestic Fiction. A Political History of the Novel*, New York: Oxford University Press, 1987.
- 9 Victor Svanberg, *Medelklassrealism*, Skrifter utgivna av Avd. för Litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala nr 14: Gidlunds, 1980 (1943, 1944, 1946), s. 10.
- 10 Ibid.
- 11 Sissela Lindblom, *De skamlösa*, Stockholm: Norstedts, 2007; Nina Björk, Söndagskolumnen i Dagens Nyheter 2007-03-25 (<http://www.dn.se/kultur-noje/nina-bjork-070325>).
- 12 Helena von Zweibergk, *Ur vulkanens mun*, Stockholm: Norstedts, 2008; Hans Koppel (pseud.), *Vi i villa*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2008; Johan Kling, *Människor helt utan betydelse*, Stockholm: Norstedts, 2009; Erik Helmersson, *Den onödige mannen*, Stockholm: Norstedts, 2011.

- 13 Beverley Skeggs, *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*, Göteborg: Daidalos, 1999 (1997).
- 14 Lynette Finch, *The Classing Gaze: Sexuality, Class and Surveillance*, St Leonards, NSW, Australia: Allen and Unwin, 1993.
- 15 Skeggs 1999, s. 16.
- 16 Se t.ex. Pierre Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, Stockholm: Salamander, 1986.
- 17 Här inspireras jag bl.a. av Kristina Hermanssons läsning av ett antal svenska och norska 1990-talsromaner i dialog med samtida sociologisk och filosofisk forskning om identitet och individualism. Se Kristina Hermansson, *Ett rum för sig. Subjektiv framställning vid 1900-talets slut: Ninni Holmqvist, Hanne Ørstavik, Jon Fosse, Magnus Dahlström och Kirsten Hammann*, diss. Göteborg; Göteborg/Stockholm: Makadam, 2010.